

ABYCHOM SI DALI KOŘÁNÍ SILNĚJŠÍ...

Sleduji denně úporný zápas březnových paprsků se šedivými oblaky a mlhami, jež nechtějí se vzdáti svých prošlých — rozhodně prošlých již přece — práv. A jakmile k poledni, obvyčejně až k poledni, stane se spravedlnost a kolem naší roztrhané chalupy počne se usmívati a rozpínati všecko radostí ze slunce, je mi, jako bych sám vyhrál jednu vojnu na život a na smrt. Bílý praporek dobře zaslouženého míru zastrčím si do srdce a utíkám, co mi nohy stačí, blátem dědiny k půdě, která přijala již jarní pozdravení andělské... 5 10

Včera dlouho však nechtělo se vyjasniti. A se mnou bylo zle jako s přírodou. Hlava byla pustá, papír a péro ležely na stole připraveny jako ohavné inkviziční nástroje a známý, prokletý skřítek seděl mi v týle a chodil se mnou sednicí, neúnavný v opakování svého mementa: Je čas, abys psal. Ale Múzy seděly někde v zátiší, pro ukrácení chvíle hrály jen jeu de patience a chvílemi činily nezbedné posušky ve směru, kde předpokládaly nejspíše básníky. Ani ta, která ničeho se neleká, Múza nejmladší, ale nejprohnanější, předčasně zralé dítě moderní perverze, horlivá kuplířka, patronka psaní pro výdělek — nepřicházela. Má všude dnes hojně práce a úspěchů, i vyhýbá se lidem, kteří se jí brání a nevpuští ji, dokud aspoň kus chleba je na stole. Modlil jsem se: Otče, přenes tento kalich ode mne. Ale skřítek vrčel: Je čas, abys psal. 15 20 25

Teprve odpoledne vyhrály to paprsky. Vzmužil jsem se. Skřítek dostal nehorázný pohlavek, já popadl klobouk a ten tam. Taková chvílka slunce v dnech šedých je čarokrásná. Myslil jsem si: půjdeš nahoru, snad někde uprostřed mýtiny najdeš Múzy; budou tančiti smědé jako dryády a syringa faunova bude jim k tomu pískati jako kos. Neboť ptáci již zpívají, slyšíte, zpívají... 30

Mínil jsem; mistr Bandouch to však změnil. Potkal jsem ho u řeky ještě s někým, koho nepojmenuji. Je to úřední osoba, ale také člověk hodný a toulavý. 35

„Pojďte s námi do lesa!“

„Půjdu!“ zvolal jsem přes řeku, v duchu dávaje Múzám pro dnešek definitivní dobrou noc.

Neboť jdeme-li s Bandouchem do lesa, Múzy před námi
5 utíkají, a mohu zahlédnouti křovím jen cípky jejich závojų,
blankytných, smaragdových, zlatých. Jeho vysoké boty
dopadají, až mech se chvěje široko daleko. A kdyby ani
těch bot nebylo: jde-li Bandouch do lesa, nejde nikdy na-
darmo. Snáší jako dobrý hospodář stále dary země. Ne-
10 kope-li pařezy, kope šípky, z nichž za několik měsíců je
Souvenir de la Malmaison nebo Gruss aus Teplitz, Gloire
de Dijon, Maréchal Niel, Baron Rothschild nebo Frau Karl
Druschki. Neleze-li pro jmelí a šišky, leze pro chvoji, ne-
řeže-li proutky, řeže různá tvrdá zeleniska a tak dále.
15 Sklízí a pracuje. A pracuje-li Bandouch, kleje také. To
Múzy neslyší rády, a proto před námi prchají.

Tentokráte šlo se na různá pláňata. Hrušničky, jablůňky,
třešně, hlohy. Ještě je čas na štěpování. U potůčku na louce
před Kozím žlebem jsme se zastavili.

20 „Že bychom udělali mlejnek?“ povídá Bandouch.

Úřední osoba byla hned při tom. Její mlejny pracují
v létě na všech potocích našeho rajónu, na místech málo
navštěvovaných. Jejich běloučké lopatky třepotají se po-
maleji nebo rychleji dle spádu vody, třepotají se jako po-
25 zdrav zanechaný tu člověkem, který, když tudy šel, ne-
vinný byl jako dítě.

A teď si představte: Tři staří chlapi sedí na bobku nad
potokem v louce. Lípová větev padla jim za oběť. Jeden
řeže hřídel, druhý osm lopatek, třetí upravuje proudek.
30 Pak uříznou dvě vidličky, zabodnou v proudku a za oka-
mžik lopatky se třepotají a tři staří chlapi mají ra-
dost...

Myslím si: Kdyby teď šel mimo nějaký známý člověk!
Takhle literární člověk z města! Pokýval by shovívavě
35 hlavou, prohlédl by si mé zablácené nohy a ruce a roz-
třepané kalhoty. Proti tomu nenamítal bych nic. Ale kdyby
takhle přišel nacpaný až k prasknutí literární slamou a slá-
vou a pokoušel se vyzvědět, co soudím například o nej-

novější kritice v Národních listech nebo v Čase. Či o něčem podobném. Bozi, jak bych se naň podíval!

„Pane, slyšel jste již letos zpívat kosa? Že ne. Tak si pěkně sedněte na tenhle mezník Fürst Liechtenstein a chovejte se tiše: za chvíli začne — tamhle naproti na stráni.“

5

A což teprve kdyby tak vytáhl z kapsy opět jeden nezvratný důkaz toho, že jsem — bůhví pokolikáté již — literární mrtvola. Jak bych se mu zasmál!

Neboť opravdu modlím se denně: Otče, přenes tento kalich ode mne!

10

*

Sedíš-li na bobku nad mlejnkem v potoce a slunce hřeje ti do zad a broukání vody dodává spodní, jednotící tón písničím ptáků, jež slétají ze všech strání, — rci, co je ti po literatuře? Bloudíš-li lesy ztrácejí směr a smysl pro čas, ale se smysly zbystřenými pro každou krásu a každé hnutí života, dáš-li se honiti mistrem Bandouchem po jeho zahradě jako čtrnáctiletý učeň, potíš-li se ve skleníku nebo ležíš-li na břiše nehybně uprostřed sednice, v neděli po poledni, když je takové velebné ticho v celé dědině, a pozoruješ myš, zcela malou myš, která odvažuje se skoro až k tvé ruce, — rci, co je ti po literatuře? Anebo sedíš-li nad svými obrázky laskaje se s nimi a uče se stále lépe jim rozuměti, hladíš-li hřbety hezkých vazeb a otvíráš-li tu a tam knihu, abys přečetl si několik veršů nebo odstavců milého díla, — rci, co je ti přitom po literatuře?

15

20

25

Rci, co je ti v takových chvílích křehkého půvabu, z nichž a jen z nichž skládá se nakonec nejhlubší lidské štěstí, co je ti po literatuře a literárních lidech, po literárních kritikách, pračkách, stranách, klepech!

Modlím se denně: Otče, přenes tento kalich ode mne! Učiň, aby mi nebylo bráti péra do ruky, když se mi hnusí, aby mi nebylo poskvřňovati papír, když je mi ho líto! Učiň, aby přestala, směla přestatí mne zajímat literární vřava a vše, co s ní souvisí! Dej mi tolik svobody a tolik chleba, abych mohl odumřítí jako aktivní a pasívní člověk literární!...

30

35

Budiž mi rozuměno: Nemyslím, že by měl člověk toužiti po úplné sleposti ve věcech literárního umění a jeho vývoje. Také kniha, vnitřně i zevně krásná kniha bývá prostředníkem oněch chvil, kdy mysl se vyjasňuje jako lesní studeánka a srdce stává se čistým jako srdce dětské, také kniha bývá prostředníkem lásky k životu jako každý dobrý „dar boží“ ve své šťastné chvíli, jako pták, jejíž vidíme hnízdit, jako smrček, jenž pučí, jako drobná myš, jejíž každý pohyb je něha, jako oráč za svými volky, dřevorubec se svou sekerou, jako žena ve světlých hodinách dobroty a lásky, jako oblaka prchající a bílá, jako tolik, tolik živých a mrtvých věcí. A jako to vše i kniha vzbuzuje lásku tím hlubší a nezapomenutelnější, čím lépe známe její podstatu a její osudy. Ale pravím-li: také kniha, je větší důraz na slovu také než na slovu kniha.

V tomto smyslu je kniha onou krásnou a vážnou věcí, jakou byla na počátku. Je i dnes myslitelná bez literatury, té ohyzdné prostituce Gutenbergova vynálezu, která kalí mozek a zatvrzuje srdce, která nás rozjitřuje a šťve navzájem proti sobě. Jejím vlivem papírovatí životy, jejím vlivem přestávají lidé žítí sub specie života a živoří sub specie litery.

To, co vzniklo pro rozmnožení oněch chvil, z nichž se stává štěstí v životě, proměnilo se podrobeno zákonům mamonu v lačnou bestii, v upíra, který vysává krev, mozek, šťávy ducha i těla.

Ale netážeme-li se, pozorující život hmyzů nebo rostlin a splývající s ním v harmonický celek, po sporech přírodopytců, proč se vlastně zajímáme tolik o to, co se píše pro knihy a proti knihám? Neodvrátí-li nás obyčejně nic od ženy, kterou milujeme, a žádná filosofie neučiní z nás misogyny, nezrodili-li jsme se jimi, proč upravujeme svůj poměr ke knihám tak snadno podle úsudků Petra nebo Pavla?

Nemluvím proti kritice, ale proti literárnímu mumraji, jehož ráz je skrznaskrz masopustní, v němž však loví zloději, vraždí lupiči, v němž často z nejnevinnějších lidí stávají se bandité a v němž v nejlepším případě rodí se ješitnosti a životy dávají se v sázku pro hromádku papíru.

Tak mizí dobří čtenáři a mumraj odehrává se k potěše zevlounů chtivých senzace; tak mizí prestýž básníka a slovo má spisovatel. Jedni z ješitnosti, druzí, abychom na chléb si vydělali, stáváme se spisovateli, a jednou do víru stržení klesáme stále hlouběji do bahna prostituce, zapouštíme do něj kořání své bytosti, odsouzené v něm živořiti, slábnouti, hynouti. Se žíravým bahnem spojujeme svou bytost, nikoli s živnou půdou, s bahnem prosyceným městskými plyny a jedy. Jaký div pak, že chátráme, ztrácíme smysl pro všechny ty chvílky, jež nás učí milovati život, a ty nejkrásnější věci pod sluncem opouštíme kvůli rozčilujícímu surogátu. Zrazujeme moudrý hédonism, jenž jest nejpřípustnější metodou života pro ty, kdož jako básníci mají oslavovati to, co jest, a místo hlouběji do života vcházíme hlouběji v dav hazardních hráčů, kteří na zrádnou kartu sázejí vše...

Naše doba má více schopnosti k teoretizování než k velikým činům. Kde dříve stačily vedle nejnutnějších vědomostí talent a poctivost, je dnes prý třeba dokonalého zotročení ducha řemeslem, krutého specializování se na svůj obor. Možná. Ale jakmile někdo chce tím říci, že jako spisovatel smím utvářeti svůj život jen sub specie literatury, že můj poměr ke všem věcem a jevům má býti poměrem spisovatele a vše, co jest kolem mne, má viděti ve mně toliko spisovatele, ten lže. Srdce básníkovy, srdce umělcovo jest jistě jiné než srdce občanů méně zasvěcených, ale tento názor, tato metoda může toliko zkaliti, znetvořiti, zkorumpovati jeho poměr ke světu. To je krédo literátů, nikoli umělců, které jen dovršuje bídu, která má původ v sociálních a hospodářských poměrech.

Umělecké dílo má původ ve spontánním, bezprostředním, dětinsky čistém poměru umělcově k příslušným věcem a jevům, nikoli v poměru vyrozumovaném, má původ v oněch chvílkách, o nichž jsme tu stále mluvili. Čím člověk v umělci má více těchto chvil, tím více nashromaždil subtilních složek pro své umění i — štěstí. A míra toho, co umělec musí věděti nebo znáti, nedá se určit. Je někdy veliká, někdy nepatrná, někdy velmi lhostejná. Ale že

básníku mělo by tak mnoho záležitosti na literatuře, aby kvůli ní oloupil svou bytost, aby ji položil mezi sebe a své štěstí, toť pověra příšerná a ničemná, kterou máme ničit všude, kam přijdeme, a především ovšem ve vlastních srdcích...

Dnes hned zrána svítlo slunce. Vypravil jsem se na delší toulku, Kozím žlebem nahoru. Zastavil jsem se u našeho mlejníka. Voda poněkud opadla, nepracoval. Spravil jsem jej trochu a pomalu lezl jsem po slunci.

Bylo mi mysliti na básníka, který kvůli literatuře opustil obdivuhodný svůj včelí národ a roztomilou idylu diváckou.

A nahoře pak na Skalkách, na bílých balvanech, rozhlížeje se po mocných vlnách našich kopců, vzpomněl jsem jiného básníka, Arthura Rimbauda. Asi ve čtrnácti letech

napsal hrst nádherných veršů; jeho jméno zůstane v pantheonu francouzské lyriky. Ale Rimbaud ještě skoro jako chlapec hodil po všech těchto „pitomostech“, po všem umění a po vši literatuře několika hrubými slovy a rozjel se do světa zabásniti si vlastní život. A skutečně, není méně krásný a obdivuhodný než jeho Opilý koráb?

Kontrasty! řeknete. Život! Nějaké „ale“ pronásledovalo mne však dolů ze Skalek, a hleděl jsem se vypořádati s ním.